

Marko Juvan

UDK 821.163.6.09:929 Taufer V.

Filozofska fakulteta v Ljubljani

Veno Taufer – življenje in delo

V utemeljivi Prešernove nagrade, ki jo je na predvečer slovenskega kulturnega praznika (7. 2. 1996) za svoj literarni opus prejel Veno Taufer, lahko med drugim preberemo:

»Prerez skozi deset izvirnih pesniških zbirk Vena Tauferja kaže, da gre za pesnika, ki scela pripada tako otroški kot zreli dobi slovenskega pesniškega modernizma. / ... V njih/ razkriva Taufer paradoksalno naravo človekovega bivanja /.../. Ta poezija se zavzeto in notranje občuteno bojuje za večjo človeškost sveta, zato ni čudno, da je njen poetični naboj brezkompromisno odpiral prostor civilne družbe in prostor brez ideoloških obremenitev. Samokritičnost in radikalnost Tauferjeve pesniške govorice se obenem razkriva v uporabi različnih pesniških postopkov, od eksperimenta, montaže, jezikovnih konstrukcij, mešanja različnih jezikovnih ravni do citatov in stilizacij starejših pesemskih oblik.« (*Delo*, 7. februarja 1996, 8.)

Institucija vrhunske državne nagrade za življenjsko delo je prav gotovo dejanje, ki potrjuje pesnikovo kanonizacijo za enega od očetov in klasikov slovenskega literarnega modernizma (v 50. in 60. letih) in za znanilca postmodernizma (v drugi polovici 70. let). Taufer velja za vztrajnega inovatorja, ki goji intelektualen, hermetičen pesniški izraz. Če skušamo uvodoma ovrednotiti njegovo ustvarjalno biografijo, je potrebno opozoriti še na druge vidike te izrazito vsestranske in dejavne osebnosti, ki jih, vsaj nekatere, poudarja tudi obrazložitev državne nagrade. Kot avantgardistično usmerjeni prevajalec, kritik, urednik, gledališčnik in organizator je Taufer vse od začetka 60. let odpiral razglede po modernem svetu in pomagal pri mednarodnem uveljavljanju slovenske literature, pospeševal je izmenjavo med modernisti v nekdanji Jugoslaviji. Kot član oporečniških kulturnopolitičnih skupin se je — ne le s kritičnimi razsežnostmi svoje literature — zavzemal za širjenje svoboščin ter pripomogel k demokratizaciji in osamosvojitvi slovenske države ter se javno politično izpostavljal, zlasti v 80. letih. Leta 1985 je osnoval mednarodno literarno srečanje Vilenica in tako sodeloval pri reafirmaciji srednjeevropske kulturne identitete.

Pričujoči zapis je, če lahko uporabim naslov znane Tauferjeve zbirke, »naloga in vaja«. Nastal je na podlagi besedila, izdelanega po naročilu urednikov ugledne ameriške biografske enciklopedije (*Dictionary of literary biography* založbe Bruccoli), ki so od pisca teh vrstic zahtevali staromodni, vendar ponovno aktualni literarnovedni žanr (enciklopedijsko literarno biografijo). Do njega nisem nikoli gojil kakšnih metodoloških simpatij in se v njem še nisem preizkušal, zato je bilo potrebnih kar nekaj vaj. Zgodba, ki skuša čimbolj sežeto povezovati Tauferjevo življenje in delo, se lahko opira predvsem na socialno biografijo, na javno dostopne podatke: njeno ogrodje je poskus sopostavljanja družbenokulturnega konteksta avtorjevega delovanja z literarno simptomatiko njegovih del.

Veno (Venčeslav) Taufer se je kot edinec rodil v Ljubljani 19. februarja 1933 učitelju Venčeslavu in uradnici Mariji, rojeni Bizjak. Otroštvo je preživel v Zasavju. Oče je bil l. 1936 zaradi svojega sokolstva premeščen iz Litije v bližnje hribe, v vas Dole, kjer je Veno potem obiskoval osnovno šolo (1939-41) in jo med vojno nadaljeval v Gabrovki (1941-43). L. 1943 je oče, eden prvih organizatorjev odporniškega gibanja v Zasavju, v boju z okupatorji padel. Od l. 1944 je Veno Taufer obiskoval gimnazijo v Ljubljani. V povojnih letih (1945-51) je bil med aktivisti Zveze komunistične

mladine Jugoslavije in se udeleževal množičnih mladinskih delovnih akcij. V časih, zaznamovanih s kolektivizmom, se je na gimnaziji Moste družil z literarno ambicioznejšimi sošolci. Pomladi 1952 so — tekmovalno spodbujeni tudi z revijo *Beseda*, v kateri so se le nekaj let starejši kulturni ustvarjalci že dokaj uspešno otreli komunističnega ideološko-estetskega paternalizma — pripravljali svoj almanah, ki pa ni izšel. Tega leta je Taufer na moščanski gimnaziji maturiral ter se vpisal na svetovno književnost in literarno teorijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Med študijem so o literarno-kulturnih vprašanjih in svojih delih precej razpravljali v skupini nekdanjih gimnazijskih almanahovcev ter študentov svetovne književnosti in slavistike (v njenem trajnejšem jedru je bilo več pozneje uveljavljenih pisateljev, kritikov in prevajalcev, mdr. Peter Božič, Gregor Strniša, Jože Snoj, Vladimir Kavčič, France Pibernik, Matjaž Kmecl, Janez Stanek). Z nalogo o odmevih Maksima Gorkega na Slovenskem je Taufer diplomiral l. 1960, približno dve leti po poroki z Jaso Škrinjar (1958) in leto po rojstvu svojega prvega sina Vita (1959). Po gimnazijskih začetkih je v javno literarno življenje stopil kot študent, l. 1956 in 1957, ko je svoje pesmi objavil v *Besedi*, *Tribuni*, *Reviji 57* in *Naših razgledih* ter se povezal z literarno-kulturnim krogom, ki je bil glavni nosilec modernizacije slovenske književnosti.¹

Tauferjeva generacija je bila na svojih pesniških začetkih obremenjena s krutimi otroškimi izkušnjami nasilja in ideoloških delitev med 2. svetovno vojno in po njej, ko se je na Slovenskem v upor proti okupatorju vtihotapljala komunistična revolucija.² Taufer je kot sin padlega partizanskega borca doživljal etični razcep med pripadnostjo osvobajajočim socialističnim idealom ter povojnimi ideološkorepresivnimi mehanizmi, birokratizacijo, dogmami in inertnostjo »itih večine«. K rastoči kritični zavesti te generacije so pripomogli že okoli l. 1950 vzorci domače in prevodne literature, ki so s svojo modernostjo odstopali od tedaj uradno priporočenih, čeprav neobveznih (soc)realističnih konvencij, oziroma bili tudi zgledi etično neshematizirane literarne obravnave minule vojne (vrhunška dnevniška in novelistična proza disidenta Edvarda Kocbeka, Vercorsove novele in Faulknerjevi romani itn.). Še odločilnejši pa so postali za mlade pesniki in misleci, ki so jih lahko prek prevodov in — v časih tudi ideološko popačenih — poročil spoznavali v revijah (zlasti v *Besedi*), večkrat pa tudi v srbskih oziroma hrvaških publikacijah. To so bili Baudelaire, Lorca, Majakovski, Joyce, Kafka, Camus in Sartre, med Slovenci pa zlasti Božo Vodušek, pesnik *Odčaranega sveta* (1939). Mladim so namreč razprli nezavarovana eksistencialistična stanja gnusa, groze in absurda ter utemeljili moderni nihilizem; spodbujali pa so tudi radikalno kritično in uporno zavest oziroma razvili nov pesniški jezik, se izogibali razčustvovanosti, upesnjevali moderno urbanost ali iracionalne, fantastične svetove.³ Partija in njeni kulturni ideologi so bili v 50. in deloma še 60. letih sovražni »zahodnjaškemu«, »buržuaznemu«, »dekadentnemu« modernizmu in eksistencializmu: teh idejno-estetskih smeri niso neposredno prepovedovali, so pa kritizirali, nadzorovali in po potrebi tudi zatirali njihove slovenske nosilce, kadar so ti s svojo kulturno dejavnostjo prekorščili nedefinirane meje partijskega monopola.⁴

Taufer, ki je v l. 1957 urejal literarno prilogo študentske *Tribune*, je postal tudi literarni urednik prelomne *Revije 57* (1957-58), v kateri so mladi hoteli »realizirati in urediti svet novih, lastnih vrednot« (Vital Klabus 10. avgusta 1957 v *Naših razgledih*) ter nadaljevati z modernizacijskimi in pluralizacijskimi težnjami politično ukinjene *Besede* (1951-57). Kljub temu da so k sodelovanju povabili nekatere najvidnejše besedovce in da so z zunanjo opremo izzivalno zaznamovali kontinuiteto nasilno prekinjenega toka, pa je bila nova, t. i. »kritična generacija«⁵ v svoji modernosti

¹ Podatki so povzeti po Koruzovi biografiji (1980), Tauferjevem intervjuju s Hribarjem (1984) in njegovih informacijah podpisanemu (marec 1996).

² O zaznamovanosti tega rodu z vojnimi travmami je pisal že Paternu (1967).

³ O teh vplivih je govor v Tauferjevem intervjuju Hribarju (1984).

⁴ O tem gl. Gabrič (1995).

⁵ To ime se je mladih prijelo po članku Staneta Saksida in programskem esejju Tarasa Kermaunerja Razmišljanja o upornih generacijah in povojnem rodu v l. št. Revije 57.

radikalnejša: za razliko od nekaj let starejših pesnikov *Besede* se pred kolektivističnim duhom socializma niso hoteli zatekati v intimo in čustvenost. Distinkcija med pravim modernizmom mladih in navideznim »modernizmom« besedovcev je v intervjuju za *Tribuno* (14. marca 1957) še pred ustanovitvijo *Revije 57* programsko poudaril ravno Taufer, ki je v isti številki objavil tudi tretjo pesem iz cikla *Melanholija drugega ešalona*; ta je postala paradigmatična izpoved eksistencialnozgodovinske situacije kritične generacije. Tovrstne samooznake in samorefleksije bo treba poslej bolj upoštevati pri periodizaciji povojnega modernizma.⁶ *Revija 57* je pluralizem z zgolj idejnokulturnega področja širila tudi v politiko,⁷ kar je oblast izzvalo, da je 1958. revijo ukinila, njene sodelavce pa zasliševala, preiskovala in nekatere obsodila (Taufer je v zaporu odsedel dober teden konec zime 1959).⁸

Značilno za nastop pesniškega modernizma na Slovenskem je, da sta knjižna prvenca dveh izmed vodilnih pesnikov kritične generacije, Daneta Zajca (*Požgana trava*) in Vena Tauferja (*Svinčene zvezde*) l. 1958 zaradi ideološkega vpletanja v uredništva oziroma svete založb morala iziti v samozaložbi. Kritična generacija je alternativo estetsko okostenelim in idejno nadzorovanim institucijam našla tudi v neinstitucionalnem gledališču — ustanovila je avantgardno-eksperimentalni *Oder 57* (1957-64). To malo gledališče, ki naj bi bilo podobno kot *Revija 57* medij za osveščanje občinstva, je krstilo nekaj pomembnih slovenskih novitet, vpeljalo moderne dramske žanre (anti-dramo, poetično, eksistencialistično, politično dramo itn.). Med letoma 1962-64 ga je v prostorih uredništva *Perspektiv* vodil Veno Taufer, ki je bil tedaj že brez redne službe. 1961 se je bil namreč zaposlil kot napovedovalec in nato kulturni urednik na RTV Ljubljana, a že novembra t. l. šel v svobodni poklic,⁹ ker ni maral političnega vmešavanja v svoje delo.

Perspektive (1960-64) so po premoru dobrega leta nadaljevale z gibanjem *Revije 57* in njenega odra. V *Perspektivah* je bil Taufer med najdejavnejšimi, nosilnimi sodelavci, čeprav ni bil nikoli v uredniškem odboru. Liberalnejša partijska struja okrog Borisa Kraigherja je revijo »dvorne opozicije« (tako so jo označevali nasprotniki) nekaj časa tolerirala kot laboratorijski idej.¹⁰ *Revija 57*, *Oder 57* in *Perspektive* so bili živahni socializacijski mediji trdno povezane, v temeljnih usmeritvah in strategijah enotne skupine umetnikov, književnikov, sociologov, filozofov in kritikov (mr. Primož Kozak, Dominik Smole, Dane Zajc, Gregor Strniša, Peter Božič, Marjan Rožanc, Rudi Šeligo, Lojze Kovačič, Janko Kos, Taras Kermauner, Veljko Rus, Jože Pučnik, Vital Klabus). Skupna jim je bila izrazitost eksistencialistične (Camus, Sartre, Heidegger), mladomarxovske oziroma djilasovske etične refleksije, kritične zavesti, ki je hotela slovensko družbo osvoboditi pritiska vsakršnih ideoloških mitov in inertnosti ter jo prenoviti z odprtim dialogom.¹¹ Taufer je v obeh revijah objavil ključna besedila svojega zgodnejšega ustvarjalnega obdobja, v *Perspektivah* praktično vse pesmi iz *Jetnika prostosti*. *Perspektive*, jedro porajajoče se kulturnopolitične opozicije, je oblast ukinila pomladi 1964, spet ob spremljavi političnih sodnih procesov. Tega leta, ko se je Tauferju rodil drugi sin, Matej, so po insceniranih izgredih zoper Rožančevo *Toplo gredo* — ta agitka je hotela z dramaturškimi izrazili kar preveč nevarno širiti Pučnikove disidentske ideje — ukinili tudi *Oder 57*. Tako je morala politično alegorična, poetična drama *Prometej ali tema v zenici sonca*, ki jo je Taufer pisal v l. 1963/64 in jo uvrstil na repertoar tega gledališča, čakati na prvo objavo vse do l. 1966 (v reviji *Problemi*).¹²

⁶ Podatki o začetkih *Revije 57* so povzeti po Klabusu (1995) in Tauferjevem intervjuju Hribarju (1984).

⁷ Gabrič, 1994: 280.

⁸ Klabus, 1995: 8.

⁹ Koruza, 1980.

¹⁰ O političnem kontekstu ustanavljanja in ukinitve *Perspektiv* povzeman podatke po Repetu (1990), Gabriču (1995: 225-228), Klabusu (1995) in Velikonji (1995).

¹¹ Idejni in deloma estetski kod perspektivovstva je prikazal Kermauner (1995).

¹² O nastanku in objavi te poetične drame gl. intervju Tauferja Svetini (1990).

Tudi za Tauferjevo življenje in delo pomeni ukinitvev *Perspektiv* zlom skupinskega, utopično resnobnega projekta etične preнове in pluralizacije slovenske družbe. Poslej se je veliko več posvečal prevajanju. 1966 je objavil svoj prvi knjižni izbor iz T. S. Eliota, pesnika, ki mu je še leta pozneje namenjal največ prevajalskih naporov, saj ga je nedvomno tudi kot ustvarjalca pritegnil s svojim zgodovinskim čutom za citiranje tradicije, z intelektualno distanciranim obvladovanjem izraza, ironijo in sarkazmom, s smislom za neestetske pojave moderne industrializirane civilizacije, s čutno nazornostjo podob in rabo mitov kot univerzalnih podlag sodobnih stanj. Od srede 60. do srede 80. let je Taufer veliko prevajal moderno hrvaško, srbsko in makedonsko poezijo ter se ob njej zelo verjetno tudi pesniško navdihoval.¹³ Poleg tega se je Taufer za nekaj let umaknil iz Slovenije. Od septembra 1966 do avgusta 1969 je delal v Londonu kot napovedovalec v jugoslovanski sekciji BBC in obenem intenzivno spremljal tamkajšnje moderno gledališko življenje. Svoje kritične vtise je zbral v knjigi *Ob londonskem gledališkem poldnevniku* (1970). Po ponovni zaposlitvi na kulturni redakciji RTV Ljubljana (1969-90) se je kot kritik v tedanji Jugoslaviji in tujini udeleževal raznih pisateljskih kongresov, gledaliških in pesniških festivalov.¹⁴ V knjigi *Avantgardna in eksperimentalna gledališča* (1975) je zbral in komentiral tiskano dokumentacijo o delovanju *Odra 57* in drugih neinstitutionalnih gledališč med l. 1955-67, ko je bilo izhodišče odrskih razskav še vedno besedilo. Pozneje se je sproti in naklonjeno posvečal slovenski »gledališki pomladi« (1969-77), ki jo označuje odmik od verbalnega gledališča, ter jugoslovanskim in svetovnim modernim gledališkim trendom. Kritike in eseje o tem je zbral v knjigi *Odrom ob rob* (1977), kjer je objavil tudi »dramoletizirani esej« *Birnamski gozd* o etičnih, idejno-estetskih dilemah avantgardnega gledališča (npr. o mimetičnosti, psihologizmu, idejnosti, tendenčnosti, eksperimentu, mitu in ritualu).

Ko so se družbenopolitične razmere l. 1965 z vzponom liberalistične struje slovenske komunistične partije (S. Kavčič) — ki se je sicer pri svojem uveljavljanju razmeroma nesrečno zapletla v ukinitvev *Perspektiv* — začasno otoplile (oblasti so do kulture kazale pragmatično tolerantnost),¹⁵ se je Taufer z delom nekdanjih perspektivovcev pridružil reviji *Problemi* (1962-), vendar je bil z njo povezan veliko ohlapneje, pa ne le zaradi bivanja v Londonu. V *Problemih* je namreč dobivala prevladujočo vlogo že mlajša generacija, ki je uvajala francoski novi roman, konkretno umetnost, neoavantgarde, strukturalizem, neomarksizem, sociološki funkcionalizem in liberalni pragmatizem, Heideggerja in Derridaja. Taufer je že v *Jetniku prostosti* pripravljval pot dvema neoavantgardističnima tokovoma, ludizmu (igri s tekstualnimi kodi) in reizmu (katalogiziranju predmetov in znakov), vendar pa ju je v *Vajah in nalogah* (1969) ter *Podatkih* (1972) etično revidiral.

Taufer se je že v obdobju 1958-72 uveljavil kot eden od vodilnih modernističnih pesnikov, pri čemer ga je afirmativno obravnavala kritika njemu idejno-estetsko bližnjih krogov, drugi, konservativnejši, pa so mu očitali cerebralnost, hermetizem in verbalizem. V tem obdobju je Taufer modernistično poetiko, ki jo od vsega začetka očitno kažeta opuščenje interpunkcije ter uveljavljanje paralelistične, iteracijske kompozicije besedil, vpeljal in radikaliziral. Izognil se je neoromantičnemu čustvovanju in neposredni izpovednosti na račun nihilizma, eksistencializma in nadrealizma, končno pa v eksperimentalni igri označevalce v zaznav spodnesel vsakršno idejno sporočilnost.

V *Svinčenih zvezdah* (1958) pesnik že skuša slikovno objektivizirati črnovalovsko mešanico melanholije in eksplozivnega, uporniškega gneva zoper represivnost in ideološki monizem povojnih socialističnih družb. Eksistencialistična stanja tesnobe, groze pred ničem, urbane ravnodušnosti ali absurda evocira z animiziranimi krajinskimi ali mestnimi prizori, mitološkimi (Pigmalion) in

¹³ Zgolj v ilustracijo naj opozorim na kar nekaj motivno-tematskih in oblikovnih vzporednic z Ivanom V. Lalićem, ki ga je Taufer tudi prevedel v antologiji *Moderna srbska poezija* (Maribor: Obzorja, 1973): vložnična perspektiva lirskega subjekta, potopljenega v grški mit ali daljno zgodovino, motiv konca iskateljskega potovanja Argonavtov, glas v katastrofi umrle ženske (Pompeji), raba tercin itn.

¹⁴ Koruza, 1980.

¹⁵ O t. i. liberalizmu kot gibanju ZKJ sredi 60. let in vlogi S. Kavčiča v njem gl. Repe (1992).

literarnimi aluzijami. Iz stanj ogroženosti se skuša pesnik reševati v ljubezen, erotiko: s pesniškim nagovarjanjem poustvarja ljubezensko intimnost, z metaforiko narave ali jazzovske eksotike zadržuje erotično intenziteto, čustveno zaupnost in bližino, a samo začasno. Cikel *Melanholija drugega ešalona* o sinovski obremenjenosti z medvojnimi žrtvovanjem očetov (izraža jo simbolika vigilij, vojnih žrtev in streljanja talcev) je prvoosebna, množinska izpoved »kritične generacije«. Motive Taufer večkrat nadrealistično, groteskno deformira ter nihilistično sprevrča državniške pesniške žanre, komunistično ikonografijo in časopisno lakiranje resnice. Absurd s pesnikovim samorefleksivnim distanciranjem od lastnega donkihotstva, idealizma in volje do moči že izgubi prizvok heroične tragičnosti, postane nekaj igrivega.

Pesnik se v svoji drugi zbirki sicer — na ozadju obmorskih ali mitoloških motivov — precej posveča krizni dramaturgiji ljubezni, zbliževanju in odtujevanju ljubimcev ter vdiranju totalitarnega nadzora in reifikacijskih silnic v območje intime, erotike. Vendar pa naslov *Jetnik prostosti* (1963) aludira predvsem na Sartrovo etiko odločitve: ali po brodolomu metafizičnih in zgodovinskih, revolucionarnih vizij kot jetnik pasivno trpeti grozo pred ničem, biti konformist, se bati problematičnih avtoritet in se zatekati v slepila, zasebnost ali pa tvegati in z dejanjem, usmerjenim v družbo, drzno realizirati svojo eksistenco in notranjo svobodo. Do prvega, inertnega pola izbire Taufer zavzema večinoma že humorno ali ironično distanco, njegovo bedo razgalja v groteskni podobah, iz katerih delujoče osebe večkrat izginejo (npr. cikel *Slovenski sonetje*). V dejanju pa kljub vsej reflektivni skepsi vidi avtentičen nadomestek razpadle metafizike, kar daje zbirki samozavesten občutek pripadnosti uporniški, notranje svobodni generaciji *Perspektiv* — to eksistencialno odločitev simbolizira z arhetipom sejalca: »v zemljo sejem semena/ v sebe sejanje«. V ciklu sonetov o vojni mladosti se pojavljajo prvine toka zavesti, v krajših modernističnih pesnitvah se realna motivna izhodišča fantastično preoblikujejo ali geometrično stilizirajo z rabo kontrastne, lorcovske barvne simbolike, skozi sodobnost pa presevajo antični in biblični miti. Kot znamenje racionalne oblikovne distance Taufer v zbirki vpelje sonet in tercino.

Tauferjev *Prometej ali tema v zenici sonca* (1966/68) je tako po žanru (»poetična igra«) kot po problematiki (razmerje intelektualca — oblast) značilen primer dramatike perspektivovcev. Taufer v njej z baročno bogato, ponekod hoteno komično metaforičnostjo modernizira in travestira grški mit. Prometej je alegorija za problem humanističnega intelektualca v sodobni, socialistični družbi, kjer se ortodoksni komunizem v 60. letih umika samoupravljanju. Prometej je kot »inženir duš« dedič revolucije, ustvarjalec ognja idej, ki naj družbo kot celoto osmislijo in ji prinesejo napredek. Toda kriza vrednot, razkroj občestva na množico privatniških interesov in funkcionalistična trivializacija velike razsvetljenke pripovedi o napredku spodkopljejo njegov fanatični idealizem. Prometej propade predvsem zato, ker je v njegovi metafiziki skrito nihilistično jedro, volja do moči, »tema v zenici sonca«.

Iz izkušnje nasilnega razbitja perspektivovstva ter iskanja nove pesniške identitete v »vmesdomovini« oziroma v kontekstu ludističnih in reističnih neoavantgard izhaja Tauferjeva najvirtuozejša pesniška zbirka *Vaje in naloge* (1969). V pesemskih ciklih in pesnitvah uvaja izrazila konkretne in vizualne poezije, kolažiranje, prepletanje mitov in sodobne kontingenčnosti, kopičenje aluzij na politično dejanskost, medbesedilnost, parodijo ter motivno-tematsko abstrakcijo oziroma registriranje predmetnosti brez urejajoče subjektivne perspektive. Krizna stanja po porazu skupinskega projekta *Perspektiv* (izgubljenost, samozatajevanje, razkroj jaza, zatekanje v intimo, spomine, misli na samomor) izražajo pesmi z različnimi medbesedilnimi navezavami, zlasti na *Krst pri Savici* Franceta Prešerna (motiv poraza), na folkloro (Kralj Matjaž) in na evangelije (Petrovo zatajevanje Kristusa). Izrazito polemičen pa je zato pesnik do sil, ki po njegovem onemogočajo ali zastirajo bivanjsko, družbeno in pesniško avtentičnost. Toda kritika izhaja že iz zavesti po »jezikovnem obratu«. Nasprotno moči vidi namreč kot diskurze, zato parodično karnevalizira njihove znakovne embleme, krilatice in dikcijo. Ravno v njih se namreč utelešajo tako sodobna represija, agresivna politična in antimodernistična ideologija ter potrošniška inercija z lažno zavestjo kot breme nasilne politične zgodovine in omejujoča, na zunajestetske vloge vezana literarna tradicija. Parodičnost je ponekod satirično sarkastična, ponekod pa bolj humorna ali —

zlasti ko meri na Prešerna in nanj oprto slovensko mitologijo — celo spoštljivo resnobna. Pesniku je šlo pač za to, da bi sintagmam predhodnikov »odvzel ideološkost ali izrabljenost in jih skušal v novem kontekstu nekako umiti«. ¹⁶

Ultramodernistični *Podatki* (1972) so v Tauferjevi poeziji skrajna točka antimimetičnosti in lingvizma. Soneti kot tradicionalno visoka literarna vrsta so notranje minirani, nimajo več niti urejajoče perspektive subjekta niti razvidne ideje. To so abstraktne, hermetične montaže prekrivajočih se čutnih vtisov, spominov, umetniških, publicističnih in mitoloških drobcev iz zasebne in politične realnosti. Gre za asociativno registriranje dni, v katerih so bili soneti zapisani. V ljudsko konotiranih štirivrstičnicah pa je ustvarjalni postopek izrazito znotrajjezikoven: naslovne besede v pesmih, ki simulirajo enciklopedična gesla, sprožajo metaforično, metonimično in frazeološko-terminološko igro označevalcev.

L. 1972, ko je ortodoksna partijska linija prisilno upokojila Staneta Kavčiča, glavnega akterja »liberalizma«, se je ponovno stopnjevala politična kontrola in represija nad kulturo (t. i. svinčena sedemdeseta leta). Prav v tem letu je moral Taufer zapustiti *Probleme*, z njim pa še nekateri nezaželeni sodelavci (mdr. Taras Kermauner ter heideggerjanski filozof in literarni teoretik Dušan Pirjevec). Taufer poslej celo desetletje, vse do ustanovitve *Nove revije* (1982), v slovenskih revijah poezije sploh ni objavljval. Kljub temu pa ni protestiral s popolnim kulturnim molkom. Priobčeval je kritike, prevode, izdal do l. 1980 štiri knjige pri »uradnih« slovenskih založbah ter za svoje pesniško in prevajalsko delo prejel celo dve državni priznanji, nagrado Prešernovega sklada (1974) in Sovretovo nagrado (1975). 1979 se mu je kot tretji otrok rodila hčerka Lara Simona. ¹⁷

L. 1980 je bil Taufer med pobudniki za ustanovitev nove revije. Pobudo, ki je izšla v *Delu* 10. junija, imamo lahko za enega od prvih slovenskih manifestov postmodernizma, značilno vpetega v obnovljeni politični projekt perspektivovstva. Nova revija naj bi po mrtvilu, razpršenosti in zavrtosti 70. let, po konvencionalizaciji in akademizaciji modernizma ponovno strnila prizadevanja za ustvarjalno avtonomijo ter idejno-estetski in politični pluralizem, in to že izrecno v duhu postmodernizma in postmoderne dobe (konec metafizike, ideologij, zgodovine, kulta inovacije; nadomestil naj bi jih soobstoj tradicije in modernosti ter drugih razlik). ¹⁸ Taufer je takoj postal eden vodilnih pesnikov novoustanovljene *Nove revije* (1982-), kjer se je oglašal tudi z esejii, prevodi in publicistiko. Do konca 80. let je izdal še tri pesniške zbirke: za *Vodenjake* (1986) je l. 1987 prejel najvišjo nagrado (Jenkovo) pisateljskega društva za poezijo.

Nova revija se je izoblikovala v eno glavnih torišč procesa politične demokratizacije in nacionalnega osamosvajanja Slovenije ter stopala v tvegane konflikte z oblastjo, ki je postopoma — tudi zaradi propadanja komunističnih režimov — postajala bolj pripravljena na dialog, celo na delitev oblasti s formirajočo se opozicijo. Poleg novorevijevecev in raznih civilnodružbenih gibanj se je v 80. letih politično aktiviralo tudi Društvo slovenskih pisateljev. K temu je mnogo pripomogel Taufer, ko je ponovno stopil v areno življenja: k javnemu zavzemanju zoper partijski monizem ga je — kot je interpretiral naknadano — gnal njegov »temeljni poetološki odnos do življenja jezika, do pluralnosti resnic«. ¹⁹ Med 1985-89 se je izpostavljal kot tajnik Društva in predsednik njegove Komisije za zaščito mišljenja in pisanja, ki se je z izjavami, peticijami in javnimi tribunami odzivala na represivne posege oblasti zoper opozicijo najrazličnejših usmeritev. ²⁰

¹⁶ Intervju V. Tauferja v *Razgledih*, 1996: 4.

¹⁷ Biografski podatki so po Koruzi (1980), Biografiji v M. Kosu (1994: 228-29), dopolnjeni s Tauferjevimi ustreznimi podatki podpisanimu v marcu 1996.

¹⁸ Besedilo je objavljeno v Marjan Dolgan (ur.) (1990). *Slovenski literarni programi in manifesti: Fanfare in tihotapci*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 206-16.

¹⁹ Intervju Bergerju, 1993: 43.

²⁰ Biografski podatki o 80. in 90. letih so po biografiji v M. Kosu (1994), kratki biografiji v gledališkem listu *k Odiseju & sinu* (1990), iz intervjuja A. Bergerju (1993: 43), Tauferjevih ustnih informacij piscu teh vrstic (marec 1996) in po več intervjujih in člankih v časopisju, ki jih zaradi narave tega spisa ne kaže navedeti.

Med znatnim delom slovenske inteligence se je sredi 80. let kot reakcija na srbsko-jugoslovanski unitarizem in restalinizacijske težnje uveljavljala srednjeevropska usmeritev. Taufer je od l. 1985 vsako leto organiziral srednjeevropsko pisateljsko srečanje Vilenica, urejal njegove večjezične zbornike literarnih prispevkov, esejev in disputov ter bil član žirije za mednarodno literarno nagrado (prejeli so jo Fulvio Tomizza, Peter Handke, Peter Esterhazy, Jan Skacel, Tomas Venclova, Zbigniew Herbert, Milan Kundera, Libuše Monikova, Josip Osti in Adolf Muschg). L. 1987 je v Tauferjevo življenje in ustvarjanje boleče zarezala nedoumljiva tragična smrt mlajšega sina Mateja, ki je zaznamovala nekaj najpretrsljivejših elegij v *Črepinjah pesmi* (1989) in verjetno spodbudila tudi moderno dramsko obravnavo motiva po svetu blodečega Odiseja, Telemahovega iskanja ter ogrožene družine (*Odisej & sin ali Svet in dom* je bil uprizorjen in knjižno objavljen l. 1990). Toda kmalu je Tauferja spet potegnil vase vrtnec družbenih dogajanj, imenovan »slovenska pomlad«. Od l. 1988 je bil član Odbora za zaščito človekovih pravic, ki je protestiral proti vojaškemu sojenju slovenskim publicistom. Poslej je bil redno med organizatorji protestnih pisateljskih večerov in velikih manifestacij za svobodo in suverenost Slovencev; 1989 je bil med ustanovitelji ene prvih slovenskih opozicijskih strank, Slovenske demokratične zveze, katere intelektualno jedro so bili novorevijevci oziroma nekdanji perspektivovci, sodeloval je pri pisanju *Majniške deklaracije* in t. i. pisateljske ustave, ki sta bila temelj konstitucije poznejše demokratične in samostojne Slovenije, bil kot predstavnik pisateljev na okrogli mizi, kjer so se z reformistično slovensko partijo dogovarjali o delitvi oblasti. Od januarja 1990 (aprila t. l. je na prvih demokratičnih volitvah zmagala nekomunistična opozicija) do aprila 1995 je bil Taufer kot vladni svetovalec zaposlen v zunanjem in v kulturnem ministrstvu državno osamosvojene Slovenije, zdaj (1996) pa je že leto dni direktor Vilenice. Prejel je dve visoki nagradi: decembra 1995 je na Dunaju dobil Srednjeevropsko nagrado za delo pri Vilenici in sodelovanje pri duhovnem preporodu in demokratizaciji Slovenije, februarja 1996 pa najvišje državno priznanje za področje umetnosti — Prešernovo nagrado za življenjsko delo. L. 1996 je izšla njegova najnovejša pesniška zbrika, *Še ode*.

Tauferjeva poezija se v 70. in 80. letih trdno umesti v kanon moderne slovenske književnosti, odmevna pa je postala tudi v bivši Jugoslaviji in začela prodirati v svet. Avtor je postal sicer znana javna osebnost, vendar pa njegovo delo ni prodrlo med popularnejše bralce; pomisleke do njegove hermetičnosti, intelektualizma in tematske obremenjenosti so v 80. letih poleg tradicionalistov začeli izražati tudi nekateri mlajši, postmodernistični kritiki.²¹ Po l. 1975 se začno v njegovem opusu na modernistične in avantgardistične eksperimentalne poetološke podlage vezati zamisli, tematika in postopki, ki nakazujejo postmoderno stanje. Modernistični ostajajo vseskozi inkoherenca, pomenska nedoločljivost, fragmentarizacija in redukcija izraza ter zvočna napetost in eksplozivnost. Pesnik se ne ozira na postmodernistično ugajanje bralcu, pač pa hoče »pesem čutiti fizično, kakor zidar, ki zida hišo«. ²² Postmoderni pa so že Tauferjev čut za »fragmentarnost /.../ resnic«, ²³ poudarjanje medbesedilnega »spomina« pesmi, simboliziranje nemetafizične biti in oživljanje navzočnosti jaza kot osebe, marginalnega glasu. Tauferjevo pesništvo tega obdobja se — vsaj deloma vzporedno s Tauferjevo »notranjo emigracijo« v svinčeni 70. letih — večinoma odreka satirično-humornih osti in družbenopolitičnih aluzij, postaja čedalje bolj univerzalistično, filozofično in refleksivno.

Pesmarica rabljenih besed (1975) je zamišljena kot zbirka sodobnih variacij na slovenske ljudske pesmi, zlasti na balade. S paralelističnim kontrapunktiranjem, z zvočno-ritmično nabitostjo in z minimalističnim slogom skuša pesnik ustvariti moderne ekvivalente arhetipskih položajev. Njihov ton je liričen ali baladen, ironično-humoren ali grotesken, največkrat pa grozljivo brezoseben. Poleg osamljenih aluzij na študentska gibanja in revolucijsko zgodovino Taufer z imažističnim fokusiranjem na drobce starodavnih predlog evocira pretežno nepolitično tematiko — večumnost,

²¹ Razmeroma odmevno je bilo eno izmed mladostnih »sesuvanj« Marka Crnkoviča: Dotočena retrobenta. V. Taufer, Tercine za obtolčeno trobento, Teleks 42/14 (3. april 1986), 25.

²² Intervju v Razgledih, 1996.

²³ Intervju v Literaturi, 1993: 39.

neulovljivost resnice ter eksistencialna in ontološka vprašanja, ki vznikajo iz heideggerjanstva: bivanje za smrt, grozo niča, hrepenenje, uničujočo igro biti itn. Tine Hribar je zbirko samo in pesnikov spremni esej *O rabi rabljenih besed* razglasil za začetek slovenskega postmodernizma.²⁴

Ravnanje žebļjev (1979) se deloma še redundantno ukvarja z jezikovnim eksperimentiranjem, zlasti s sonetno in tercinsko obliko (npr. s konstelacijami verzov ali s poetizacijo zgolj funkcijskih slovničnih besed v ciklu *Sonetja*). Vendar pa ciklizirana pesnitev *Ravnanje žebļjev* reistično registriranje predmetnosti in izrazni minimalizem okrona z novo pomenljivostjo, z izredno izpovedno močjo. Marginalna, nepoetična predmetnost (zabijanje, puljenje ... žebļjev) postaja z antropomorfizacijskimi projekcijami nosilec simbolike, ki tematizira paradokse človekove osebne in družbene eksistence (razmerje med posameznikom in večino, med pritiskom oblasti ter vztrajnostjo, odpornostjo, prodornostjo, zvitostjo posameznika itn.). Zbirka je zarodišče dveh naslednjih Tauferjevih pesniških knjig.

En cikel je v precej razširjeni obliki (ciklizirana pesnitev) ponovno objavljen v samostojni zbirki *Vodenjaki* (1986). Naslovna beseda je neologizem, ki poimenuje človekolika bitja z arhaičnih izkopanin pri Lepenskem viru. Besedila posnemajo mitski govor in logiko, stilizirajo ljudske in svete žanre (otroške igrivke, uganke, izštevanke, uspavanke, zarotitve, prerokbe, biblično dikcijo) ter ustvarjajo svoj mitološki svet, moderno ustreznico *Apokalipse*. Pesmi s hoteno skromnimi postopki beležijo zgodbo o kaosu, zatonu civilizacije in njenih socialnih oblik, kulture, verovanj, idej, vrednot ter o razpadu subjekta in identitete. To groteskno svarilo pred atomsko vojno je implicitno tudi kritika antropocentrizma moderne civilizacije, heideggerjanska polemika z njeno voljo do moči, utelešeno v tehničnem obvladovanju sveta.

Nekatere tercine *Ravnanja žebļjev* pa napotujejo v izrazito filozofsko, postmetafizično reflektivno pesništvo, ki prevladuje v naslednjih treh zbirkah. Zasnova *Tercin za obtolčeno trobento* (1985) je kljub poetološki raznolikosti pesmi, napisanih med l. 1972–84, konceptualno in oblikovno (same tercine) enovita. Gre za hommage poeziji pesnikov, ki za Tauferja ostajajo »živi«. Tako skozi »spomin« njegovih tercin mestoma palimpsestno presevajo motivni drobci, stilemi, razpoloženjskost, vrednostna drža ali tematika, značilni za slovensko tragično romantično tradicijo (Prešeren, Jenko, Cankar), za predhodnike in klasike pesniške modernosti 20. stol. (Murn, Vodušek, Kosovel, Kocbek). Naslovi ciklov so filozofski (*Pesmi brez metafizike*, *Pesmi o transcendenci*, *Dialektike*), bralca uvajajo v dramatično in paradoksalno dogajanje v posameznikovi smrtni eksistenci: bijejo se sledi metafizične, religiozne, zgodovinske ali estetske transcendence s profanimi vdori odčaranega sveta, ki ga obvladujejo polucija, entropija, bolezen in vrednostna dezorientacija. Pesmi — v njih se marginalno, kot eden od motivov v celanovski fugi, spet pojavlja prvoosebni glas²⁵ — vse transcendentno relativizirajo, profanizirajo (npr. tako, da izenačijo bančno in simbolno menjavo: »züricher transzendenzbanka«, ali da »božji pastir« postane garjav). Spodnašanje smisla v kozmičnem karnevalu ne prizanese niti dostojanstvu refleksije o očetovi in svoji smrti (resnoba groteskna parodija Ketteja v *Piše epitaf*). Po drugi strani pa skuša Taufer danost transcendirati s hermetičnimi simboli biti in časa, z mitološkimi aluzijami (na *Odisejo*, *Mojzesove knjige*), predvsem pa z abstrahiranjem in kozmičnim posploševanjem verističnih motivnih drobcev, stvarnih doživljajskih izhodišč. Tako lirski subjekt v trenutnih razpoloženjih, ko je stopljen z naravo (polji, reko, morjem, otoki, zimskimi pobočji) oziroma izgubljen na njenih brezpotjih, vendarle zasluči nekaj presežnega, kar je onkraj njegove zavesti in jezika (simbol ozke zimske gazi med »dojkami gnoja«). Sugestivno delujejo tudi besedne igre, zvočna metaforika, abstraktni pojmovni neologizmi, pomenljiva in večmna verzna razzlogovanja besed (npr. o/kri/staljen).

²⁴ Hribar, 1984: 229–236, 259. Kljub Hribarjevimi argumentom v prid postmodernizma se zdi ta pesniška zbirka, ki gotovo išče poti iz reizma, ludizma in drugih ultramodernističnih tokov, celo po svoji medbesedilni zasnovi bližje modernističnim konceptijam Ezre Pounda.

²⁵ Na Paula Celana in njegovo Mrtvaško fugo namiguje že naslov cikla *Male vesele fuge o smrti*, ki je bil sicer objavljen že v *Ravnanju žebļjev*.

Črepinje pesmi (1989) se v koherentnejšem, ponovno bolj poetično enovitem izrazu posvečajo predvsem slikovitemu, poundovskemu presevanju govornice grških mitov, arhaičnih predstav (Orfej in Evridika, Odiseja, Atlantida) ter davne, napol bajeslovne preteklosti, katastrof in vojnega nasilja v postmoderno sodobnost, v njeno ontološko, etično in družbeno problematiko. Iztirjenost in degradiranost sveta, kjer vlada surova moč, zaznamujejo — v pogosto vložničnih pesmih — groteskne profanizacije arhetipov (nemočnega, slepega vidca in astrologa npr. na smrt muči srbečica), patos objektivističnega podajanja krutih podob, kopičenje grdih nadrobnosti (odpadkov, nerabnih predmetov), anahronistično zlivanje preteklosti in sodobnosti, predvsem pa simboli oziroma remitizacijska metaforika, ki moralni premislek umešča »sub specie aeternitatis« (npr. »kot kadeči se bik drvi planet/ z verige v gorečem božjem hlevu snet«). Miti, ki jih »jemo z mrtvih božjih ust«, so vendarle nujni, da bi lahko preživeli v monstrozem kolesju nič. Sredi prave eksaltacije spleena, gnusa in avtodestruktivne groteske pa so v zbirki najčistejše elegične pesmi, v katerih se skrajno zadržano, a silovito izražajo fizična bolečina, zgroženost, nemoč in molk ob nepojmljivi smrti mlajšega sina: reducirane doživlajske, povsem konkretne ali imažistično simbolne motive (sveča, nočne more ob ikarovskem padcu, rjoveče morje, skrito v vsem, beli osat med zelenimi travnimi bilkami) podčrtuje zvočno-ritmična instrumentacija. V prav takšni litotični poetiki pa pesnik izpoveduje tudi hvalnico lepim, presežnim trenutkom minljivega življenja.

Igra Odisej & sin ali Svet in dom (1990) obnavlja Odisejevo in Telemahovo zgodbo. Citatno ohranja cele kose Homerjevega besedila, ga dopesnjuje in dramaturško členi v fragmente, ki so žanrsko raznoliki (delo nosi shakespearovsko ironičen podnaslov »tragicomical-historical-pastoral«). Vanje pesnik intervenira s pesnimi in šansoni, ki zgodbo aktualizirajo, socialnokritično poantirajo, prenašajo v kozmične razsežnosti metafizičnega nihilizma. Osnovna tema je Odisejeva dvojnost (tragična obsojenost na večni nemir, a tudi krutost, racionalnost) in kriza družine, Telemahova potreba po očetu.

V najnovejši zbirki *Še ode* (1996) prevladujejo soneti, ki se formalno zблиžajo s tercini (oblika 33332). Okvirjata jih dve angažirani politični pesmi v tercinah, ki s fugo pretresljivih slik obsojata barbarske urbične Vukovarja in Sarajeva med vojno v bivši Jugoslaviji. Taufer, najvidnejši in najbolj novatorski modernistični sonetist, se naposled loteva tudi sonetnega venca, na Slovenskem prestižnega žanra visoke, enciklopedične izpovedi. Ob nerazsipnem aparatu izbranih reminiscenc na domačo tradicijo od *Brižinskih spomenikov* do Balantiča, na Staro zavezo in Hölderlina ter s pomočjo simbolnega, fragmentarnega nakazovanja prepleta Taufer več tem: bivanjsko in umetniško kljubovanje civilizacijski stihiji ter grozi nič, historiozofijo Slovencev pod razpadajočo transcendenco, postkomunistični imoralizem, odnos do Boga. Poleg venca ter ekspresivnih liričnih prizorov iz narave in mesta (sneg, samota, vrišč ptic čez obzorje, ulice s časopisi, umazanijo, odjuga, blato, morje) dajeta knjigi pečat izrazito refleksiven ton in osebna moralna prizadetost. Pesnik ironizira množične medije, izgubo realnosti in entropijo, getoizacijo lepote, predvsem pa premišlja doživetje smrtno nevarne bolečine. Ravno v bolečini in smrti grozi, kakršno v pesmih povzroča tudi »bodalo jezika«, ki vrta k avtentičnosti eksistence, se Tauferju razpre bit ter bogastvo, »kristal« minljivega bivanja. Od tod naslov, ki nakazuje skeptično vztrajanje pri pesniški hvalnici.

Tauferjev literarni opus je torej izraz eksistence, ki je na ruševinah metafizike in zgodovinskih eshatologij soočena z bitjo in ničem (simbolizira ju najpogosteje morje): ekistenca se zaveda smrti in svoje spoznavne zamejenosti oziroma neulovljive pluralnosti, fragmentarnosti resnic, zato je krhka, vendar obenem hrepenéča, celo uporniško bojovita, dinamična. Taufer skuša paradoksalnost eksistence upesniti čim bolj avtentično, v vedno novih poetoloških rešitvah, ki se spiralasto razvijajo od zgodnjega do poznega modernizma s prvinami postmoderne. Kot modernist zahteva od bralca napor in sodelovanje. Njegova poezija in dramatika v imenu kritičnega razgaljanja bivanjske avtentičnosti nihilistično demitizirata ali humorno relativizirata povprečne načine življenja, družbene in religiozne avtoritete, mite in ideologije ter embleme in konvencije literarnega kanona. Razdirata načela tradicionalne mimetičnosti in izpovednosti, problematizirata estetsko zaokroženost literarnih del. Namesto tega uveljavlja Taufer ironično samorefleksijo, depersonalizacijo, fragmentarnost, medbesedilnost, asketizem in minimalizem, inkoherenco,

večumnost in pomensko nedoločljivost, montažo, grotesko in profanizacijo, paradoksalno-dramatične napetosti v kompoziciji, zvočno eksplozivnost ter jezikovno in oblikovno eksperimentiranje, ki pa se prežema z diskretno miselno in doživljajsko prezenco pesnika.

Tematske fiksacije, vrednostne perspektive in estetsko-formalne spremembe v Taufferjevem pesniško-dramskem opusu zgovorno povzemajo naslovi njegovih knjig. *Svinčene zvezde* in *Jetnik prostosti* govorijo o absurdnosti, odtujenosti in nezavarovanosti posameznikove eksistence pod prazno transcendenco ter bremenom reificiranih in politično instrumentaliziranih idealov. Človek se lahko realizira le z dejanjem, oprtim na lastno odgovornost, notranjo svobodo. Poetična drama *Prometej ali tema v zenici sonca* aktualizira antično mitologijo, v velikih pripovedih o razsvetljevanju družbe in spodbujanju napredka pa razkriva njihovo nihilistično bistvo, voljo do moči. *Vaje in naloge s Podatki* se distancirajo od prizadetega humanističnega angažmaja in ga mutirajo v humorne, igrive etude s tradicijo pisave oziroma v depersonalizirano, strukturalistično evidentiranje sveta. *Pesmarica rabljenih besed* izdaja zavest o literaturi izčrpanosti, ki omogoča pisanje le na način citatnega variranja že zapisanega. V *Ravnanju žebļev* se na mejah poetičnega ostri čut za marginalno in razkriva paradoksalna odpornost »minimalnega jaza«. *Tercine za obtolčeno trobento* humorno, a v visoki pesniški formi nakazujejo soočanje obrabljenega, banalnega sveta z oslabljenimi sledmi transcendence. *Vodenjaki* obujajo mitsko zavest, da bi apokaliptično opozorili na kataklizmični konec antropocentrične civilizacije. *Črepinje pesmi* elegično izrekajo razbitost sveta in krhkost poezije, fragmentarnost in pluralnost resnic. Poetična drama *Odisej in sin ali Svet in dom* dramatizira arhetipsko razmerje med človekovim racionalizmom, osvojevalnim gonom ter njegovo zasebnostjo, družino. *Še ode* vztrajajo pri pesniškem slavljenju lepote v trpljenju izbrušenega kristala bivanja.

Literatura

A. Knjige Vena Tauferja

— *Poezija*

Svinčene zvezde (Ljubljana: /samozaložba/, 1958).

Jetnik prostosti (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1963).

Vaje in naloge (Maribor: Obzorja, 1969).

Podatki (Maribor: Obzorja, 1972).

Prigode: /Izbor/ (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1973).

Pesmarica rabljenih besed (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975).

Ravnanje žebļjev in druge pesmi (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1979).

Sonetje: /Izbor/ (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979).

Pesmi: /Izbor/ (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1980).

Tercine za obtolčeno trobento (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1985).

Vodenjaki (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1986).

Črepinje pesmi (Maribor: Obzorja, 1989).

Nihanje molka: Izbrane pesmi. Ur. Matevž Kos (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994).

Še ode (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996).

— *Dramatika in gledališke izvedbe*

Prometej ali tema v zenici sonca: Pesniška igra s prologom (Maribor: Obzorja, 1968); uprizorilo Slovensko ljudsko gledališče, Celje, 1973.

Odisej & sin ali svet in dom (Ljubljana: Slovenska knjiga, 1990); uprizorilo Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana, 1990.

— *Eseji in kritike*

Ob londonskem gledališkem poldnevniku: Gledališki vtisi v petih aktih z odmori (Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko, 1970).

Avantgardna in eksperimentalna gledališča: Opis tiskane dokumentacije = Živo gledališče III: Pogledi na slovensko gledališče v letih 1945-1970. Ur. D. Tomše (Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko, 1975).

Odrom ob rob (Ljubljana: DZS, 1977).

O rabi rabljenih besed, v: France Pibernik: Med tradicijo in modernizmom (Ljubljana: Slovenska matica, 1978): 244-265.

— *Za otroke*

O jej krokodil (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983).

Kaj kdo je in kaj kdo kuha (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1986).

B. Knjižno objavljeni Tauferjevi prevodi

- T. S. Eliot (1966). *Pesmi in pesnitve*. Prevedel, spremno besedo in opombe napisal Venó Taufer. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- T. S. Eliot (1967). *Umor v katedrali. Poezija in drama*. Prev. Venó Taufer. Maribor: Obzorja.
- T. S. Eliot (1977). *Iz pesmi, dram in esejev*. Izbral, prevedel in spremno besedo napisal Venó Taufer. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- T. S. Eliot (1982). *Pesmi*. Izbral, prevedel, spremno besedo in opombe napisal Venó Taufer. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ezra Pound (1973). *Pound*. Izbral, prepesnil in spremno besedo napisal Venó Taufer. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Afrika, mati moja: Črnska umetna lirika. (1976). Prev. Aleš Berger in V. Taufer. Maribor: Obzorja.
- W. B. Yeats (1983). *Izbrano delo*. Izbral, prevedel in spremno besedo napisal Venó Taufer. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Wallace Stevens; Ezra Pound; T. S. Eliot; Stanley Kunitz; Theodore Roethke; Robert Hass. Prev. Venó Taufer. V: *Antologija ameriške poezije 20. stoletja*. (1986). Izbral in beležke o pesnikih napisal Miha Avanzo. Prev. Andrej Arko et alii. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ted Hughes (1988). *Ted Hughes*. Izbral, prevedel in spremno besedo napisal Venó Taufer. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Tomas Venclova (1991). Prev. N. Jež in V. Taufer. Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev.
- Novejša hrvaška poezija: Antologija. (1971). Izbral in uredil Radoslav Dabo. Prev. Ivan Minatti, Venó Taufer et alii. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Slavko Mihalić (1974). *Zadnja večerja*. Prev. V. Taufer. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Tin Ujević (1975). *Ujević*. Izbral Venó Taufer, prevedla V. Taufer in Božo Vodušek. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- A. B. Šimić (1975). *Pesmi*. Prev. V. Taufer. Maribor: Obzorja.
- Vesna Parun (1978). *Pesmi*. Prev. V. Taufer. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Moderna srbska poezija: Antologija. (1973). Izbral in uredil Radoslav Dabo. Prev. Ciril Zlobec, Venó Taufer et alii. Maribor: Obzorja.
- Miodrag Pavlović (1977). *Svetli in temni prazniki*. Prev. V. Taufer. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Branko Miljković (1980). *S smrtjo nad smrt*. Prev. V. Taufer. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Vlada Urošević (1975). *Neko drugo mesto*. Prev. V. Taufer. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Radovan Pavlovski (1977). *Rdeči in črni petelin*. Prev. V. Taufer. Maribor: Obzorja.
- Bogomil Džuzel (1985). *Riba smisla*. Prev. V. Taufer. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Modern poetry in translation. No. 8: Slovenia. (1970). Prev. in ur. Michael Scammell in V. Taufer. London: Modern poetry in translation Ltd..
- Contemporary Yugoslav Poetry. (1977). Ur. Vasa D. Mihailovich, prev. V. Taufer et alii. Iowa city: University of Iowa press.
- Srečko Kosovel (1985). *La barca d'or*. Uvod V. Taufer et alii. Barcelona: Edicions del Mall.
- Tomaž Šalamun (1988). *The selected poems*. Prev. V. Taufer et alii. New York: The Ecco press.

Dane Zajc (1990). Ashes. Ur. Richard Seehuus, prev. V. Taufer et alii. S. l.: Richard Seehuus; A Poetry Miscellany Yugoslav Chapbooks.

C. Obsežnejši intervjuji

Tine Hribar (1984). Pogovor z Venom Tauferjem. Nova revija, 26-27: 2991-3018.

Aleš Berger (1993). Kovana zmuzljivost jezika. Literatura, 21: 37-45.

Ivo Svetina (1990). Pot na Itako je še dolga: Pesnikujoči pogovor s pesnikom Venom Tauferjem. Slovensko mladinsko gledališče: Program, sezona 1989/90, predstava 1 (Ljubljana) /Veno Taufer: Odisej & sin ali Svet in dom/.

Nela Malečkar, Tea Štoka (1996). »Pesem moram čutiti fizično — kakor zidar, ki zida hišo«. Razgledi, 3 (7. februarja): 4-9.

Č. Bibliografija

Bibliografija /ni popolna/, v: Veno Taufer (1994). Nihanje molka: Izbrane pesmi. Ur. Matevž Kos. Ljubljana: Mladinska knjiga, 230-236.

D. Biografija

Jože Koruza (1980). Veno Taufer. Slovenski biografski leksikon, 12. Ljubljana, 12-13.

E. Uporabljena literatura o Tauferju (odnosnice)

Marjan Dolgan (1976). Tauferjeva (neobrabrljena) pesmarica rabljenih besed: Poskus interpretacije. Sodobnost, 1: 63-75.

Aleš Gabrič (1995). Socialistična kulturna revolucija: Slovenska kulturna politika 1953-1962. Ljubljana: Cankarjeva založba, 38-52, 58-76, 132-139, 174-184, 193-202, 222-228, 268-280.

Niko Grafenauer (1974/75). Branje nove (in stare) poezije: Prelomne razsežnosti v poeziji Vena Tauferja /o: Podatki/. Jezik in slovstvo, 6: 145-155, razširjeno kot Pesniški modernizem: o poeziji Vena Tauferja, v: N. Grafenauer (1982). Izročnost pesmi. Maribor: Obzorja, 101-123.

Tine Hribar (1984). Sodobna slovenska poezija, v: Isti: Sodobna slovenska poezija. Maribor: Obzorja, 173-283.

Tine Hribar (1985). S pesmijo globoke rane, v: Veno Taufer: Tercine za obtolčeno trobento. Ljubljana: Mladinska knjiga, 67-77.

Marko Juvan (1985). Književne odnosnice v poeziji Vena Tauferja. Slavistična revija, 1: 51-70.

Taras Kermauner (1976). Točka avtoblokade /o: Prometej ali tema v zenici sonca/, v: Isti: Od igre do telesa. Ljubljana: Mestno gledališče ljubljansko, 109-145.

Taras Kermauner (1980). Žebljasta pesem /o: Ravnanje žebljev/. Problemi, 7: 43-53.

Taras Kermauner (1995). Perspektivci. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Vital Klabus (1995). Pričevanje o Reviji 57 in Perspektivah. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Janko Kos (1982). Sodobna slovenska lirika 1950-1980. Sodobnost, 12: 1098-1115, ponatisnjeno pod istim naslovom v: Janko Kos (1983). Sodobna slovenska lirika 1950-1980. Ljubljana: Mladinska knjiga, 133-155.

Matevž Kos (1994). Razpokane besede, v: Veno Taufer: Nihanje molka: Izbrane pesmi. Ur. M. Kos. Ljubljana: Mladinska knjiga, 207-226.

Boris Paternu (1963). Tauferjev Jetnik prostosti. Problemi, 11: 979-988.

Boris Paternu (1967). Drugi povojni val mladih med novim ekspresionizmom in nadrealizmom; Veno Taufer, v: Boris Paternu, Helga Glušič, Matjaž Kmecl: Slovenska književnost 1945-65, 1: Lirika in proza. Ljubljana: Slovenska matica, 171-173; 182-190.

Jože Pogačnik (1973). Eksistencializem in strukturalizem, v: Jože Pogačnik in Franc Zadavec: Zgodovina slovenskega slovstva. Maribor: Obzorja. 507-579.

Jože Pogačnik (1972). Obrazi sodobnih slovenskih pesnikov II: Veno Taufer. Sodobnost, 2: 194-198.

Denis Poniž (1986). Jetnik besed, jetnik sveta: Utrinki o poeziji Vena Tauferja, v: Isti: Molk in pisava. Ljubljana.

Božo Repe (1990). Obračun s Perspektivami. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Božo Repe (1992). »Liberalizem« v Sloveniji = Borec 44/9-10.

Ivo Svetina, ur. (1990). Veno Taufer: Odisej & sin ali Svet in dom: Slovensko mladinsko gledališče: Program, sezona 1989/90, predstava 1. Ljubljana.

Mitja Velikonja (1995). Družbeno kritični dialogi slovenskega perspektivovstva: Elaborat. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Franc Zadavec (1967). Moderno in revija Perspektive, v: Jože Koruza, Franc Zadavec: Slovenska književnost 1945-65, 2: Dramatika ter književna esejistika in kritika. Ljubljana: Slovenska matica, 271-276.

Marko Juvan

UDK 821.163.6.09:929 Taufer V.

SUMMARY

VENO TAUFER — HIS LIFE AND WORK

The article is an encyclopaedically condensed social biography and analysis of the literary work of poet, dramatist, critic and translator Venno Taufer (b. 1933). It focuses on his activity in those cultural and literary groups which introduced modernism and postmodernism into Slovene culture and, simultaneously with their culturally political criticism of the single-party political system, spread germs of democratic society (Revija 57, Oder 57, Perspektive, Problemi, Nova revija). This activity is reflected also in the structure of Taufer's literary texts.

Taufer's literary works are a relatively hermetic expression of a paradoxical existence faced, on the ruins of metaphysics and historical eschatologies, with essence and nothingness: existence is aware of death, of its own cognitive limitation or plurality, and of the fragmentary nature of truths; therefore it is fragile, but at the same time languishing, even rebelliously bellicose. Taufer's

poems and dramas are, as a critical exposure of existential authenticity, a nihilistic demythologisation or humorous relativisation of the common ways of life, social and religious authorities, and of literary canon. They deconstruct the principles of traditional mimesis and confessionalism, problematising aesthetic completeness of literary works. Taufer replaces it by ironic selfreflection, depersonalisation, fragmentation, intertextuality, asceticism and minimalism, incoherence, ambiguity and semantic vagueness, montage, grotesque and profanation, paradoxical dramatic tension in composition, explosion of sound, experimentation with language and form, yet permeated with a discreet ideative and experiential presence of the author, and, in the latest stage, with reflexivity and idiosyncratic neosymbolism. Taufer's literature is a classic of Slovene modernism, with already some features of postmodernism.